

تبیین نقش معماری روسیه بر سیر تحولات معماری ایران و ازبکستان در دوره قاجار و پهلوی

نویسنده: نازنین اسلامی^۱

۱. دانش آموخته دکتری، گروه معماری، واحد بندرانزلی، دانشگاه آزاد اسلامی، گیلان، ایران.

MDOI-02-2026.0101
DOI:10.24090/02-2-F321E9

پیشگفتار: تحولات معماری و شهرسازی در هر سرزمین بازتاب عوامل پس زمینه اجتماعی، سیاسی و فرهنگی آن به شمار می‌رود. از این رو می‌توان اذعان داشت یکی از عوامل مهم درک و شناخت عالم تجدد و مدرنیزاسیون در ایران و ازبکستان، سرزمین در دوره قاجار (در سال ۱۸۸۱م) به واسطه پیمان آخال به روسیه بوده است. از این رو با افزایش حضور روس‌ها در ایران (خصوصاً در نواحی شمالی) در دوره قاجار و پهلوی اول و در مناطق مرکزی ازبکستان ساخت بسیاری از بناها در این دوره تحت تاثیر سبک‌های رایج در روسیه و دانش معماری آن زمان روسیه قرار داشته است.

هدف: با توجه به قرارگیری کشور ایران و ازبکستان در یک حوزه تاریخی و جغرافیایی و با توجه به پیشینه سرزمین ایران و داشتن ریشه‌های غنی فرهنگی و تاریخی مشترک میان آن دو سعی بر آن است تا با طرح مطالعه تطبیقی نقش روسیه و سبک‌های معماری رایج در این کشور را بر سیر تحولات معماری ایران و ازبکستان و بازبانی مولفه‌های سبک‌شناسانه متأثر از معماری این کشور در بناهای ایران و ازبکستان در دوره قاجار و پهلوی مورد بررسی قرار گیرد.

روش تحقیق: این پژوهش به صورت تطبیقی و با رویکردی کیفی به کمک مطالعات اسنادی و میدانی صورت گرفته است که از روش تحقیق تاریخی-تفسیری در گردآوری مبانی نظری تاریخی و روش تحقیق توصیفی-تحلیلی در زمینه تحلیل آثار معماری استفاده شده است. جامعه آماری شامل تمام بناهایی هستند که توسط معماران روس و یا با الهام از سبک‌های رایج در معماری روسیه در ایران و ازبکستان در دوره قاجار و پهلوی ساخته شدند و جامعه نمونه شامل آن تعداد از بناهایی می‌باشند که از نظر شباهت‌های عینی و عملکردی دارای قرابت‌های سبک‌شناسانه می‌باشند.

نتیجه گیری: نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که روسیه نقش بسیار مهمی در ورود عناصر معماری غربی به ایران و ازبکستان داشته است اما این تاثیرگذاری در ایران غالباً در دوره قاجار و پهلوی اول (۱۸۸۱-۱۹۴۰م) و در حوزه ساخت بناها به سبک نئوکلاسیک می‌باشد در صورتی که با توجه به بازه زمانی استعمار ازبکستان توسط روسیه (۱۸۸۱-۱۹۹۱م) بیشترین تاثیرگذاری را می‌توان در دوره پایانی استعمار شوروی (۱۹۸۰-۱۹۴۰م) در حوزه معماری مدرن کارکرد گرا و ساخت بناها به سبک مدرن بین‌المللی، مدرن پیش‌ساخته و کانتراکتیویسم شوروی مشاهده نمود.

واژگان کلیدی: معماری نئوکلاسیک روسیه، معماری معاصر ایران (دوره قاجار و پهلوی)، معماری معاصر ازبکستان، مدرنیسم شوروی.

معماری سرزمین پهناور ایران در دوره های گذشته همواره از یک روند مشخص و مستمر پیروی نموده است که با زمان پیش و پس از خود رابطه ای منطقی برقرار می کرده است، اما این روند در دوره قاجار دستخوش تغییرات مهمی می شود. در بسیاری از متون تاریخی نیز از این دوره با نام " دوره گذار " یا انتقال یاد می شود. بدین معنا که دوره قاجار با تمامی فراز و نشیب هایش حلقه واسطه گذشته سنتی با آینده مدرن آن است. جریان های فکری جدید که در اواخر دوره قاجار بروز کرده بود در حوزه های مختلف و از طریق سیاست، تجارت، مسافرت ایجاد شد. در مرحله نخست کسانی که در صدد یافتن علل عقب ماندگی ایران در برابر اروپا و درمان این ضعف ها برآمدند اعضای وزارت امور خارجه بودند کسانی که به خارج سفر کردند یا در خارج از مملکت به سر می بردند و نیز بازرگانان که به تجارت خارجی مشغول بودند به گسترش افکار جدید پیوستند (لمبتون، ۱۳۷۵: ۵۵). در این بین، نخستین عامل پیدایش اولین بارقه های رویارویی ایران با اندیشه مدرنیسم در عصر قاجار و به تبع آن ورود عناصر معماری غربی، کشور روسیه است. جنگ های ایران و انعقاد قراردادهای ننگین گلستان و ترکمانچای در این راستا، تأثیرات سفر هیئت اعزامی ایرانی به روسیه و در نهایت سفرهای ناصرالدین شاه به روسیه جهت عذرخواهی از قتل «الکساندر گریبایدوف»، از جمله عوامل اصلی در این فرایند است. بدین ترتیب در ایران بناهایی به سبک های رایج در معماری آن دوران روسیه نظیر سبک نئوکلاسیک روسی، معماری چوبی و سبک رومانتیسم روسی (خصوصاً در نواحی شمالی) در دوران قاجار و پهلوی اول ساخته شدند. در دوره پهلوی دوم با کم رنگ شدن نقش معماران روسی نظیر نیکلای مارکوف و جایگزینی آنها با معماران ایرانی فارغ التحصیل دانشکده هنرهای زیبا و دانشکده های خارج در ده های ۲۰ و ۳۰ ه.ش نظیر هوشنگ سیجونی و عبدالعزیز فرمانفرمایان، معماری مدرن شکل گرفته در این دوره اغلب تحت تأثیر معماران ایرانی صورت پذیرفته است (حسن پور و سلطانزاده، ۱۳۹۵: ۴۳).

در همین زمان در سرزمین ماوراءالنهر و ترکستان که امروزه به آسیای مرکزی معروف شده است و از گذشته های دور جزئی از قلمرو اصلی ایران بوده است (ویلبر و کلمبیک، ۱۳۷۴: ۱۶۷) نیز تحولات این چنینی به چشم می خورد. اما در سده نوزدهم میلادی (اواخر دوره قاجار) تحولاتی به وقوع پیوست که باعث جدایی همیشگی این مناطق از قلمرو ایران شد. به واسطه قرار داد آخال که در سال ۱۸۸۱ م (۱۲۶۰ ه.ش) میان امپراتوری روسیه و سلسله قاجار ایران برای تعیین مرزهای دو کشور در مناطق ترکمن نشین شرق دریای خزر بسته شد و به اشتغال خوارزم به دست روسیه تزاری رسمیت بخشید. بدین ترتیب طی هفتاد سال سلطه نظام سوسیالیستی اتحاد شوروی، دولت مرکزی، مدیریت و اجرای کلیه فعالیت های فرهنگی، هنری و شهرسازی را در

سراسر این امپراتوری وسیع در اختیار و انحصار داشت. بدین ترتیب عناصر غربی و سبک‌های رایج در معماری آن دوران روسیه نظیر سبک‌های نئوکلاسیک روسی (سال‌های آغازین استعمار شوروی ۱۹۲۰-۱۸۸۱ م) ، کانستراکتیویسم شوروی (سال‌های میانی استعمار شوروی ۱۹۴۰-۱۹۲۰ م) و سبک مدرن بین‌المللی (سال‌های پایانی استعمار شوروی ۱۹۸۰-۱۹۴۰م) در این سرزمین رواج یافتند. با توجه به مطالب ذکر شده هدف از پژوهش حاضر این‌گونه تبیین شده‌است با توجه به قرارگیری کشور ایران و ازبکستان در یک حوزه تاریخی و جغرافیایی و با توجه به پیشینه سرزمین ایران و داشتن ریشه‌های غنی فرهنگی و تاریخی مشترک میان آن دو سعی بر آن است تا با طرح مطالعه تطبیقی نقش روسیه و سبک‌های معماری رایج در این کشور را بر سیر تحولات معماری ایران و ازبکستان و بازیابی مولفه‌های سبک شناسانه متأثر از معماری این کشور در بناهای ایران و ازبکستان در دوره قاجار و پهلوی مورد بررسی قرار گیرد. در نتیجه، شناخت چگونگی ورود عناصر معماری روسی و نحوه تاثیر گذاری آن سبک‌ها بر معماری بناهای ساخته شده در کشورهای ایران و ازبکستان در دوره قاجار و پهلوی از اهداف این پژوهش بوده تا به این سوالات پاسخ دهد: معماری الهام‌گرفته از معماری روسیه دارای چه ماهیت، ساختار و سبکی است و چگونه در بناهای ایران و ازبکستان تجلی پیدا کرده است ؟ و تجلی این گرایش‌ها در بناهای ایران و ازبکستان دارای چه وجوه تفاوت و شباهت‌های سبک شناسانه ای می باشند؟ در این راستا، به بررسی و تجزیه و تحلیل بناهای ساخته‌شده به سبک‌های رایج معماری روسیه (نظیر سبک نئوکلاسیک روسی، رومانسیسم روسی و معماری چوبی روسیه) در ایران در دوره قاجار و پهلوی و همزمان با آن در ازبکستان (سبک نئوکلاسیک روسی، کانستراکتیویسم شوروی و مدرن کارکردگرا) پرداخته خواهد شد تا در عین بررسی سبک‌های متأثر از معماری روسیه در ایران و ازبکستان، چگونگی بازتاب ویژگی‌های این سبک‌ها و وجوه تفاوت و شباهت‌های آن‌ها نیز شناسایی شوند.

پیشینه پژوهش

تحقیقات متعددی پیرامون بررسی ویژگی‌های معماری تاریخی ایران و ازبکستان به ویژه زمانی که کشورهای آسیای میانه جز قلمرو ایران محسوب می‌شدند (تا سال ۱۲۶۰ ه.ش) صورت گرفته‌است. اما می‌توان این گونه اذعان داشت که بعد از جدایی این مناطق از ایران و به زیر سلطه شوروی در آمدن این مناطق، پژوهشی که به طور خاص به بررسی سیر تحول و چگونگی تاثیرگذاری معماری روسیه بر معماری کشور ایران و ازبکستان در دوره قاجار و پهلوی بپردازد، صورت نگرفته‌است. لذا در راستای دستیابی به اهداف پژوهش کتب، مقالات و گزارش‌هایی که مهم‌ترین آن‌ها در جدول ۱ نشان داده شده است، مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

جدول ۱. پیشینه پژوهشی تحقیق. (ماخذ: نگارندگان)

بعد	نام	سال	عنوان	توضیحات	نوع
معماری روسیه	Vienna centre of architecture	2013	Soviet Modernism 1955-1991: Unkhown History	بررسی معماری مدرن شوروی و تاثیر شوروی در معماری کشورهای تحت سلطه آن	کتاب
معماری روسیه	Gyetvai-Balogh	2007	Architecture of the 19th century and the Turn of the century	شرح معماری و معماران سنت پترزبورگ و بناهای ساخته شده به سبک معماری نئوکلاسیک روسیه	مقاله
معماری روسیه	Shvidkovsky	2017	Russian Architecture of the Nineteenth Century	بررسی سبک نئوکلاسیک معماری روسیه	مقاله
معماری ایران	بانی مسعود	۱۳۸۸	معماری معاصر ایران	نحوه مواجهه ایرانیان با عالم جدید و تاثیر آن در معماری ایران، از دوره ی قاجار تا سه دهه بعد از انقلاب اسلامی	کتاب
معماری ایران کتاب	باور	۱۳۸۸	نگاهی به پیدایی معماری نو در ایران	بررسی عواملی که در پیدایی تغییر در نحوه ی دید و فکر مردم در دوره معاصر موثر بوده و تقسیم بندی فعالیت	

های ساختمانی متناسب با دوره های تاریخی

معماری ایران	رجبی	۱۳۳۵	معماری ایران در عصر پهلوی	ارائه مختصر پیرامون معماری سنتی و شرح مفصل پیرامون معماری عصر پهلوی در سه سطح معماری دولتی، دولتمندان و بی دولتان.	کتاب
معماری ایران	محبوبی اردکانی	۱۳۷۰	تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران	بررسی تاریخ ورود و گسترش مظاهر تمدن جدید اروپا به ایران از زمان آق قویونلوها به بعد.	کتاب
معماری ازبکستان	Meuser	2016	Seismic Modernism Architecture and Housing in Soviet Tashkent	بررسی سیر تحولات شهر تاشکند در سه دوره استعمار شوروی و شیوه انبوه سازی زنجیره ای به سبک بین الملل	کتاب
معماری ازبکستان	Stronski	2010	Tashkent: forging a Soviet city(1930-1966)	بررسی تغییرات ساختار شهری تاشکند در دوره استعمار شوروی بین سال های ۱۹۳۰-۱۹۶۶	کتاب
شهرسازی ازبکستان	Gangler	2012	Tashkent In Change	بررسی تحولات شهر تاشکند ازبکستان در مدرنیزاسیون و بازگشت های تاریخی به ریشه های	مقاله

معماری ازبکستان	Akhmedov 2009 & Saidova	About the initial urban planning culture and Construction of Uzbekistan	بررسی شیوه تحولات شهری بر پایه مدرنیزاسین زیر ساختی و تجربه مدرنیته و ساخت و سازهای نوین اعم از بناهای عمومی و مسکونی در کشور ازبکستان
-----------------	-------------------------	---	--

روش تحقیق

این پژوهش بر اساس هدف، پژوهش نظری با رویکرد کیفی است که در دو گام مختلف، از طریق روش تحقیق تفسیری-تاریخی در زمینه موضوعات تاریخی که بر موضوعات معماری نیز تأثیرگذار است و روش تحقیق توصیفی-تحلیلی در زمینه موضوعات معماری و در نهایت به صورت تطبیقی انجام شده است. این پژوهش در جستجوی تبیین نقش معماری روسیه بر سیر تحولات معماری ایران و ازبکستان در دوره قاجار و پهلوی می باشد. بدین ترتیب در گام اول، به منظور استخراج داده ها و طبقه بندی مطالعات در راستای شناسایی ویژگی های سبک شناسانه معماری روسیه که بر سیر تحولات معماری ایران و ازبکستان در دوره قاجار و پهلوی تأثیرگذار بوده اند، از اسناد و مدارک معتبری از جمله کتب، مقالات و گزارش ها بهره برده شده است تا از طریق مطالعات اسنادی و میدانی از بناهای ساخته شده در ایران و ازبکستان، به جمع آوری مبانی نظری تحقیق در ابعاد تاریخی و معماری اقدام شود. در گام دوم، پس از استخراج ویژگی ها و مولفه های هر یک از وجوه سبک شناسانه معماری روسیه که بر معماری ایران و ازبکستان اثر گذار بوده است و به واسطه جامعه آماری ایران و ازبکستان (تحلیل بناهای ساخته شده در ایران در دوره قاجار و پهلوی و استخراج ویژگی ها و تحلیل بناهای ساخته شده در ازبکستان) از طریق تحلیل محتوا به بررسی تأثیر متغیر مستقل تحقیق، یعنی معماری روسیه بر متغیر وابسته، یعنی معماری بناهای ساخته شده در ایران و ازبکستان در دوره قاجار و پهلوی پرداخته خواهد شد و در نهایت با شناسایی وجوه مشترک شباهت ها و تفاوت های هر سبک در بناهای ساخته شده در ایران و ازبکستان در دوره قاجار و پهلوی، به صورت تطبیقی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته خواهد شد.

مبانی نظری

معماری روسیه

قسمت اعظمی از معماری قرن ۱۸ و ۱۹ روسیه یک معماری وارداتی از کشورهای اروپای غربی و خصوصا فرانسه بود. کشور فرانسه در طول سه قرن، تجسمی از اروپا برای روسیه بود. روسیه با پذیرش تجربه فرهنگی فرانسه، تعلق خود به اروپا را نه تنها از لحاظ جغرافیایی بلکه از لحاظ معنوی نیز تاکید کرد. این تاثیر پذیری از اروپای غربی در زمینه های مختلف اقتصادی همچون صنعت و تجارت، فرهنگی همچون پوشش، آداب و رفتار... و حتی در حیطه معماری و شهرسازی روسیه، کاملا مشهود است. در قرن هجدهم، روسیه سعی کرد تا تمامی گرایش ها و سبک های هنری اروپایی (از سبک باروک و روکوکو که در نیمه اول قرن شروع شد تا سبک کلاسیک و احساساتی گرایی که در نیمه دوم قرن پایان یافت) را، دنبال کند.

معماری چوبی روسیه: در این سبک عمده بناهای ساخته شده یک یا دو طبقه و نوع بسیار مجلل آن حالت دو و نیم طبقه یعنی دارای یک کف کرسی بلند و زیر خالی بوده اند. معمولا طبقات دارای تراس های چوبی و نرده های زیبا بوده، طوری که این تراس ها در چهار سوی بنا قرار می گرفتند. شیروانی ها اوایل چوبی و سپس به صورت حلبی در آمدند. درب ها و پنجره ها و قاب های ابزار خورده آن ها از دیگر تزئینات چوبی بنا به شمار می رفتند. کف اتاق ها و تراس ها تخته ای بودند و تمامی آن ها برون گرا هستند.

معماری نئوکلاسیک روسیه: روسیه در قرن نوزدهم، هنوز تحت تاثیر استادان و سبک های اروپایی (فرانسوی، آلمانی و ایتالیایی) قرار داشت. در اوایل قرن ۱۹ میلادی، به هنگام حکومت الکساندر اول، مکتب کلاسیسم فرانسوی بر معماری سنت پترزبورگ تسلط داشت. تا قبل از پترکبیر، روسیه کشوری نیمه اروپایی بود که توسعه و قدرت آن چنانی نداشت. به همین دلیل، تا پایان دوره صفوی، روابط غالب روسیه با ایران از نوع تجاری بود، اما با ظهور پتر و اقدامات مؤثرش، روسیه و به خصوص سنت پترزبورگ دگرگون شد. وی توانست کشوری را که با تمدن اروپا فرسنگ ها فاصله داشت، در مدت زمانی کوتاه پشت سر گذارد (منتظر، سلطانزاده و حسینی، ۱۳۹۸: ۷۷). اولین اصلاحات اساسی، توسط پتر اول، (۱۷۲۵-۱۶۷۲م) و در سنت پترزبورگ آغاز شد. وی سنت ها را شکست و ساختارهای قدیمی را رها کرد. برای مطالعه فرهنگ و تکنولوژی اروپا، راهی سفرهای اروپایی شد و هنرمندان و معماران را از سراسر اروپا (ایتالیا، فرانسه، انگلیس و آلمان به همراه معماران روسی) جمع کرد. وی پایتخت جدیدی را تحت عنوان «پنجره ای رو به اروپا» که به عبارتی بندری ورودی برای تأثیرات و نفوذهای غرب بود، یعنی سنت پترزبورگ، تاسیس کرد (Gyetvai-balogh, 2007: 39). تأثیرگذارترین فرد بعد از پتر کبیر، کاترین دوم (۱۷۹۶-۱۷۶۲م) بود. وی، به روح روشنگری معتقد بود و ایده های فیلسوفان

اروپای غربی را اقتباس کرده بود. او به خوبی آگاه بود که یک دولت مدرن، به یک زبان معماری جدید نیاز دارد و این موضوع، راه را برای تغییر سبک معماری از باروک به نئوکلاسیسیسم، یعنی همان مدینه فاضله پتر اول، باز کرد. بدین ترتیب، معماری نئوکلاسیک روسی در بین سال های ۱۸۳۰-۱۷۶۰ م به صورت برجسته در سنت پترزبورگ مشاهده شد که عموم بناهای آن در قرن ۱۸ و ۱۹ میلادی، بدین سبک ساخته شدند. از این رو، به معماری نئوکلاسیک روسی، معماری سنت پترزبورگ نیز گفته می شود (منتظر، سلطانزاده و حسینی، ۱۳۹۸: ۷۸-۷۷). یکی از حقایق تعیین کننده در مورد تاریخ روسیه آن است که اقتصاد امپراتوری روسیه در دهه ۱۸۵۰ م در حال رکود، حتی از برخی جهات در حال پس روی بود: آن هم درست در مقطعی که اقتصاد ملل غربی به شکل چشمگیری در حال اوج گیری و پیشروی بود. بدین ترتیب، تا زمان شکوفایی به غایت چشمگیر صنعت روسیه در دهه ۱۸۹۰ م، روس های قرن نوزدهم مدرنیزاسیون را اغلب به مثابه فرآیندی تجربه کردند که رخ نمی داد: و یا به منزله فرآیندی که در دوردست ها تحقق می یافت، یعنی در سرزمین هایی که روس ها، حتی وقتی بدانجا سفر می کردند، آن ها را بیشتر به مثابه ضد-جهان هایی افسانه ای تجربه می کردند تا واقعیت های اجتماعی: و حتی زمانی که مدرنیزاسیون در سرزمین خودشان تحقق می یافت، آن را چونان رخدادی تجربه می کردند که به صورت توسعه نیافته به وقوع پیوسته بود. رنج و عذاب ناشی از عقب ماندگی و توسعه نیافتگی، از دهه ۱۸۲۰ م تا اواسط دوره شوروی، نقشی مرکزی در سیاست و فرهنگ روسیه ایفا می کرد. طی این دوره حدوداً صد ساله روسیه با همه آن مسائل و مشکلاتی دست و پنجه نرم کرد که مردمان و ملت های آسیایی، آفریقایی و آمریکای لاتینی بعدها با آن ها روبه رو شدند. بدین سان می توانیم روسیه قرن نوزدهم را نمونه یا سرمشق ازلی (آرکتیپ) کشورهای جهان سوم قرن بیستم بدانیم (برمن، ۱۳۹۲: ۲۱۲). از این رو می توان گفت مشاهده نحوه ورود و پیشرفت صنعت و ساختمان سازی در روسیه، بر صاحب منصبان ایرانی نیز تاثیر گذاشته است (افشار و مستوفی انصاری، ۱۳۴۹: ۲۴۶).

معماری رومانتیک روسیه: جنبش رومانتیک در روسیه نمایانگر نمای غیرمعمول و حتی تحریف شده است. سبک رومانتیک غربی به تدریج در هنر و سیاست روسیه خود را جاکرد. معماری احساسی این دوره، اغلب ادبی، اولین فاز معماری رمانتیک روسی قبل از کلیسای جامع کازان در مسکو بود. از آثار این دوره می توان به موزه تاریخ مسکو در میدان قرمز، گالری ترتیاکوف، مسکو، ایستگاه کازان مسکو اشاره کرد. نماهای معماری رمانتیک روسی در مسکو بیشتر تزئینی است تا عملکردگرایانه، پنجره ها و ستون ها در نماهای عظیم ساختمان های عمومی و کاخ ها دیده شده و همچنین ایوان ها، رواق ها و بالکن ها به کار گرفته شده است.

کنستروکتیویسم شوروی: اندیشه ها و مفاهیم کنستروکتیویسم را می توان همسو با تحولات انقلاب روسیه و آموزه های عصر انقلاب صنعتی دانست (بانی مسعود، ۱۳۸۹: ۲۶۹). واژه کنستروکتیویسم به معنای سازندگی است. اصرار هنرمندان این مکتب بر نشان دادن ماهیت واقعی اشیا و اجسام، به ویژه محصولات صنعتی جدید، مانند شیشه و آهن بود. خوش بینی به صنعت و جانشین کردن آن به جای ارزش های قدیمی، حرکت و پویایی و به کارگیری مصالح جدید هر سه از مظاهر مشخصه مکتب کنستروکتیویست شوروی بوده است (مزینی، ۱۳۹۰: ۳۱-۳۳).

مدرنیسم شوروی: شروع تغییرات همه جانبه مدرنیته از دوره خروشچف پس از مرگ استالین در سال ۱۹۵۳ م آغاز شد. فراخوان جدید ایدئولوژیک برای نوسازی کشور منجر به گسترش عظیم فضای شهری شد. این امر به سال های پایانی اتحاد جماهیر شوروی دامن زد، زیرا بحران اقتصادی با کاهش منابع مادی، عوارض و پیامدهای زیادی را در پی داشت. معماری استاد شاگردی واقع گرا سوسیالیستی رد شد. شهرنشینی جدید با ایدئولوژی پیشرفت علمی و فناوری هدایت می شد. معماران مفاهیم معماری بین المللی و میراث مدرنیسم اتحاد جماهیر شوروی دهه ۱۹۲۰ م را تجربه کردند و به سرعت زبان اصلی شوروی از مدرنیسم متاخر (متعالی) توسعه یافت. اما پیش از این در دهه ۱۹۶۰ م، یک واکنش انتقادی مهم در برابر این سیاست صنعتی سازی فضا و معماری به وجود آمد. در جریان اواخر دهه ۱۹۶۰ م و در طول دهه ۱۹۷۰ م، یک تغییر پارادایم به وجود آمد. در زمان برژنف (Brezhnev)، سبک زندگی کل جامعه شوروی غربی شده بود و این را نه تنها می توان در زندگی روزمره و در عجله ای که برای ورود کالاهای غربی به وجود آمد بلکه در افول ایدئولوژی های کمونیستی از مفهوم جامعه ای مشاهده کرد که معماری و شهرسازی با گونه شناسی منحصر به فردی به آن پاسخ می داد. معماران برجسته مدرن در آن زمان به ساختن ساختمان ها به سبک مدرن بین المللی ادامه دادند و مسئولیت تحولات مسکونی غول پیکر را به عهده گرفتند. ساختمان هایی با ویژگی هایی مانند بام تخت، پنجره های نواری شکل سرتاسری، فاقد تزئینات و با تاکید بر عملکرد بنا به کارگیری مصالحی همچون بتن، شیشه و فولاد در این دوره گسترش یافتند. سیاست های صنعتی شدن که به شدت توسط برنامه ریزان اقتصادی ترویج می شد منجر به عواقب اجتماعی گسترده ای در دراز مدت شد. بدین ترتیب در فاصله سال های ۱۹۸۰-۱۹۴۰ م در سراسر روسیه ساختمان هایی به سبک مدرن بین المللی و مدرن پیش ساخته، ساخته شدند. جدول ۲. نمونه بناهای

جدول ۲.

روسیه

دوره	نام بنا	سال ساخت	سبک معماری	تصویر	ویژگی های معماری
دوره نخست (۱۹۲۰ - ۱۸۸۰ م ۱ مطابق با ۱۳۰۴ - ۱۲۶۵ ش)	خانه مسکونی لاگ در خیابان لنین روسیه	۱۸۹۹ م	معماری چوبی		ویژگی های کالبدی: تراس های چوبی، کف کرسی بلند، کف تخته ای ویژگی های عینی: نرده های چوبی، شیروانی های چوبی، ترکیب بندی عمودی در نمای ساختمان، درب ها و پنجره ها و قابها ابزار خورده اند. ویژگی های عملکردی: بیرون زدگی در سمت نمای اصلی، پله های کم ارتفاع
	موزه دولتی هنرهای روسی سنت پترزبورگ روسیه	۱۸۹۸ - ۱۸۹۵ م	نئوکلاسیک روسی		ویژگی های کالبدی: بیرون زدگی های متقارن در حجم، سنتوری، سقف شیروانی ویژگی های عینی: ستون نماها، ساختار افقی در منظر شهری، تقارن محوری ویژگی های عملکردی: فرم کلی پلان دارای خطوط هندسی منظم، راهروهای طولانی و پله های عریض کم ارتفاع

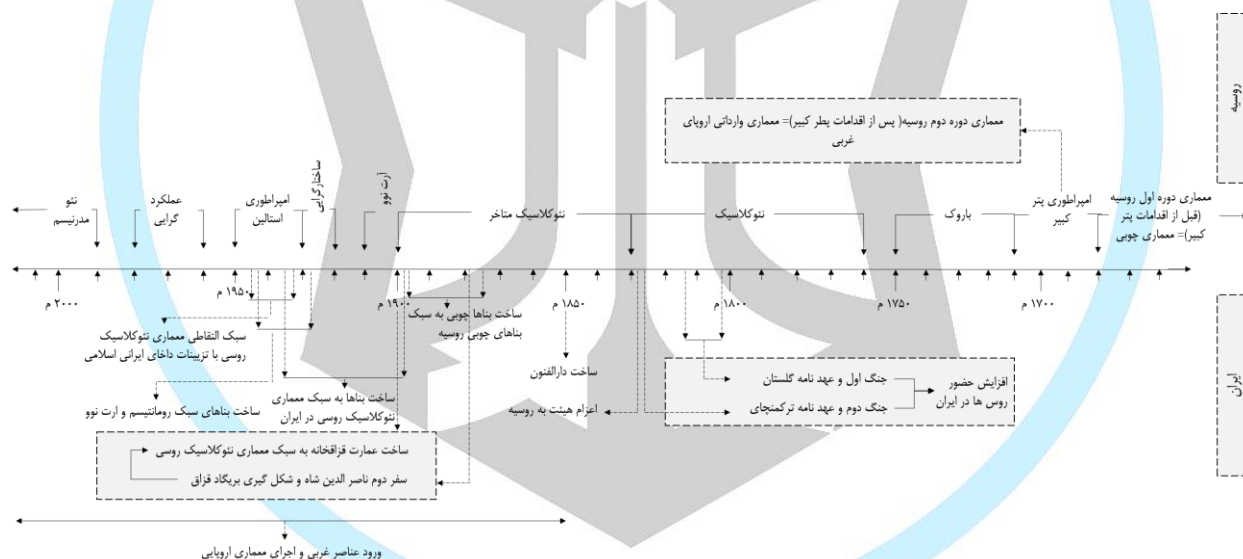

ویژگی های کالبدی: تقسیم بندی عمودی در نمای ساختمان، ویژگی های عینی: ستون نماها، پنجره های قوسی شکل، ویژگی های عملکردی: فرم کلی پلان دارای خطوط مستقیم و راست گوشه، پله های عریض دو طرفه		رومانتیسم روسی	۱۸۷۴- ۱۸۹۰م	موزه ملی تاریخ روسیه در میدان سرخ مسکو	
ویژگی های کالبدی: بهره گیری از محصولات صنعتی نظیر بتن، شیشه، فریم بندی پنجره ها با قاب های فولادی ویژگی های عینی: حذف تزیینات، ترکیب بندی احجام با فرم های هندسی ویژگی های عملکردی: تاکید بر عملکرد در ساختمان ها،		کاستراکتیویسم شوروی	۱۹۲۷- ۱۹۲۹م	خانه فرهنگ زویو	دوره میانی (۱۹۴ -۰ ۱۹۲ ۰ میلاد ی مطابق ق با ۱۳۲ -۰ ۱۳۰ ۰۵۴ ش)
ویژگی های کالبدی: ترکیب بندی افقی در نمای ساختمان، بام تخت، پنجره های نواری شکل سرتاسری ویژگی های عینی: حذف		مدرن کارکردگرا	۱۹۳۲- ۱۹۲۸م	ساختمان نارکومفین	

تزیینات، پنجره های مستطیل شکل					
ویژگی های عملکردی: استفاده از زوایای راست گوشه در طراحی پلان، پلان مستطیل شکل					
		مدرن بین المللی			دوره پایان ی ۱۹۸ -۰ ۱۹۴ ۰ میلاد ی مطابق ق با ۱۳۵ -۷
		مدرن پیش ساخته			

رخدادهای سلیسی-تاریخی دوره قاجار و انعقاد قراردادهای مختلف منتج شده از آن‌ها، راه را برای حضور هرچه بیشتر و حتی مهاجرت روس‌ها به شمال ایران باز کرد و بدین ترتیب افراد بسیاری وارد این منطقه شدند: خصوصاً اینکه اتباع روسیه اجازه یافتند که در هر کجای ایران که بخواهند، برای خود خانه، انبار و مغازه اجاره یا تملک کنند (اعتمادالسلطنه، ۱۳۶۷: ۱۵۹۳-۱۵۸۱). در نتیجه مالکیت روس‌ها در همه ایالات شمالی ایران آن قدر وسیع شد که به طور کلی گمان انضمام آن مناطق به روس‌ها می‌رفت. معماری روسی، از طریق راه‌ها و عاملان مختلفی در ایران به اجرا درآمده است. که از آن جمله می‌توان به تاجران اشاره کرد: که برای مثال به واسطه سفرهای خود نقشه‌های معماری ای را نیز از روسیه به همراه خود آورده‌اند. علاوه بر این راه، می‌توان به عکس و کارت پستال‌های ناشی از سفر افراد، الهام‌گیری از سبک روسی توسط مهندسين ایرانی، از طریق معماران تحصیل کرده در روسیه و نهایتاً مهم‌ترین آن‌ها حضور مستقیم مهندسين روسی در فعالیت‌های عمرانی در ایران اشاره کرد. در این دوره است که به تدریج معماران روسی و ارمنی در ساخت‌وسازهای ساختمان‌ها، به سبک غربی مشغول شدند (اعتصام، ۱۳۷۴: ۲۹۳-۲۹۲).

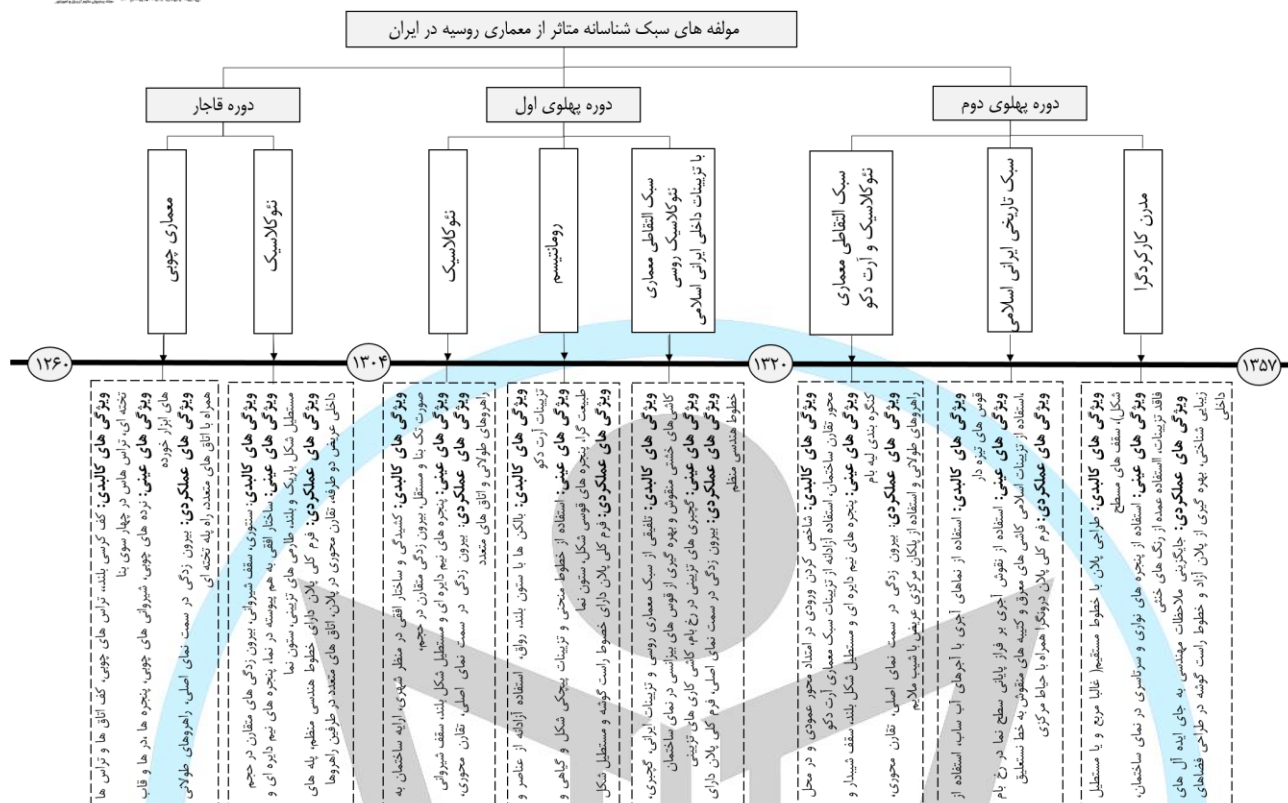
نمودار ۱. هم زمانی رویدادهای تاثیرگذار بر عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، معماری و شهرسازی در روسیه و ایران (ماخذ: نگارندگان)

گرایش های متأثر از معماری روسیه در ایران در دوره قاجار و پهلوی

به علت ارتباط با دنیای غرب و گرایش معماری زمان، این دوره به آسانی تحت تأثیر معماری اروپایی قرار گرفت که از راه روسیه و قفقاز و ترکیه از شمال و خلیج فارس و بوشهر از جنوب به ایران رسیده بود. در این دوران

ساختمان های حکومتی و اعیانی با معماری غربی و روسی ترکیب شدند بدین ترتیب سبک نئوکلاسیک روسی با ساخت عمارت قزاقخانه در میدان مشق در ایران رواج یافت (مقتدر، ۱۳۷۲: ۲۶۲). از نمونه بناهایی که در دوره قاجار و پهلوی اول به سبک نئوکلاسیک روسی و توسط روس ها در ایران ساخته شدند می توان به ساختمان شهرداری رشت، اداره پست رشت، هتل ایران رشت و اداره ثبت اسناد و املاک تهران اشاره نمود. علاوه بر آن، معماری چوبی نیز به عنوان سبکی فراگیر در اواخر دوره قاجار در نواحی شمالی ایران گسترش یافت. از نمونه بناهای این سبک می توان به ساختمان مرکز صید ماهی بندر کیاشهر، خانه دماوندی، خانه بهرام محمد خوزینی، خانه شوخ بای و خانه آی محمد حاجی بشارتی اشاره نمود (آرشیو میراث فرهنگی گیلان).

در دوره پهلوی دوم، با کم رنگ شدن نقش معماران خارجی در معماری ایران و با جایگزینی آنان با معماران ایرانی نظیر هوشنگ سیحون، عبدالعزیز فرمانفرمایان و محسن فروغی، معماری مدرن شکل گرفته در این دوران اغلب تحت تاثیر معماران ایرانی صورت می گیرد (حسن پور و سلطانزاده، ۱۳۹۵: ۴۳). البته لازم به ذکر است که نمونه بناهای فاخری نیز از معمار برجسته روس تبار نیکلای مارکوف در دوره پهلوی دوم نظیر کلیسای ارتدوکس (نیکلای مقدس) به سبک التقاطی معماری نئوکلاسیک و آرت دکو و مسجد امین الدوله تهران به سبک تاریخی معماری ایرانی اسلامی و نیز ساختمان کارخانه سیمان تهران به سبک مدرن در ایران ساخته شده اند. با توجه به مطالب ذکر شده، نمودار ۲، دسته بندی مولفه های سبک شناسانه متأثر از معماری روسیه در ایران را نشان می دهد. براساس نمودار ۲، نمونه بناهای منتخب برای بررسی ویژگی های معماری هریک از سبک های متأثر از معماری روسیه در ایران، در جدول ۳ مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته شده اند.

نمودار ۲. دسته بندی سبک های متأثر از معماری روسیه در ایران در دوره قاجار و پهلوی (ماخذ: نگارندگان)

جدول ۳. نمونه بناهای ساخته شده به سبک های متأثر از معماری روسیه در ایران در دوره قاجار و پهلوی (ماخذ: نگارندگان)

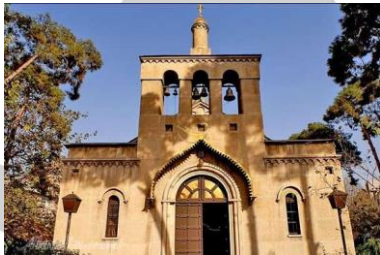
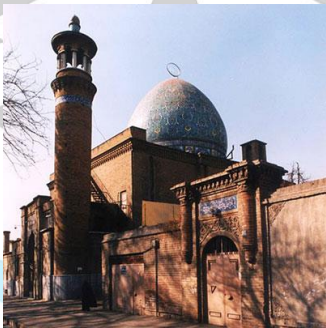
ایران					
دور ه	نام بنا	سال	سبک	تصویر	ویژگی های معماری
	خانه لیانازوف (مرکز صید ماهی بندر کیاشهر) اداره شیلات	۱۲۹۸ ه.ش	معماری چوبی		ویژگی های کالبدی: بنای دو طبقه، کف کرسی بلند، تراس های چوبی، سنتوری، سقف شیروانی بالکن ویژگی های عینی: نرده های زیبای چوبی، شیروانی های چوبی

ویژگی های عملکردی: بیرون زدگی در سمت نمای اصلی، راهروهای طولانی همراه با اتاق های متعدد					۱۳۰ -۴ ۱۲۶ ۵۰ ش مطابق ق با ۱۹۲ -۰ ۱۸۸ ۱ میلاد (ی)
ویژگی های کالبدی: بیرون زدگی های متقارن در حجم، ساختمان سه طبقه برونگرا، ایوانهای مطبق و ستونهای سنگی در طبقه همکف ویژگی های عینی: ستونهای گچی کرنی در طبقات فوقانی و برجهایی که به تناوب در میان پنجره های یکنواخت قرار گرفته اند. ویژگی های عملکردی: فرم کلی پلان دارای خطوط هندسی منظم و U شکل، اتاق های متعدد در طرفین راهروها، پله های عریض دو طرفه		نئوکلاسیک ک	۱۲۷۶- ۱۲۷۱ ش.ه	عمارت قزاقخانه	
ویژگی های کالبدی: ارائه ساختمان به صورت مستقل و تک بنا، سقف شیروانی، بیرون زدگی های استوانه ای شکل متقارن در دو طرف حجم ویژگی های عینی: ساختار افقی به هم پیوسته در نما، پنجره های نیم دایره ای ویژگی های عملکردی: پله های داخلی عریض دو طرفه کم ارتفاع، فرم		نئوکلاسیک ک	۱۳۰۵ ش.ه	ساختمان شهرداری رشت	

دوره پهلوی اول (۱۳۲۰- ۱۳۰۵ ش مطابق ق با ۱۹۴۰- ۱۹۲۰ میلادی				کلی پلان دارای خطوط هندسی منظم مستطیل و لاشکل
ساختمان سابق دادگستری بندر انزلی	۱۳۰۶ ه.ش	رومانتیک م		ویژگی های کالبدی: دیوارهای قسمت بیرونی و اصلی، داخل ساختمان از آجر فشرده (آجرها را از روسیه آورده بودند). با سیمان سفید کار شده ولی دیوارهای اتاق ها را از تیرهای چوب نراد روسی
				ویژگی های عینی: طرح های منحنی و پیچکی شکل طبیعت گرا در نمای ساختمان همراه با پنجره های قوسی شکل
				ویژگی های عملکردی: مابین اتاق ها بخاری های روسی جاسازی شده ، فرم کلی پلان مستطیل
خانه پروفسور عدل	۱۳۱۰ ه.ش	سبک التقاطی معماری روسی با تزیینات داخلی ایرانی اسلامی		ویژگی های کالبدی: تلفیقی از سبک معماری روسی و تزیینات ایرانی، سطوح داخلی بنا با اندود گچ ، سقف گچبری،
				ویژگی های عینی: در بخش شرقی بنا از کاشی های خشتی منقوش در آزاده دیوار استفاده شده است. نماهای خارجی این خانه ترکیبی از آجر و گچ سفید بوده و در قسمت رخ بام با گچبری تزیین شده است، استفاده از

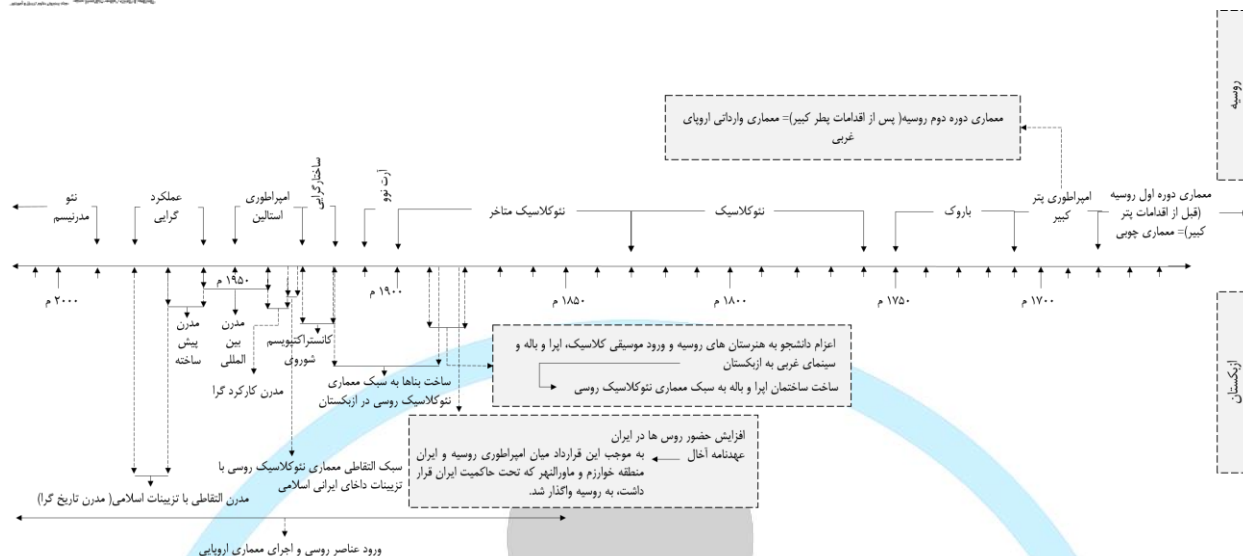

قوس های بیزانسی					
ویژگی های عملکردی: پلان این خانه U شکلاز نوع روسی شامل بخش های خصوصی، پذیرایی، محل بیتوته مهمان، مطب، منزل سرایدار، راننده، خدمه، همراه با ۳ ورودی است					
		سبک التقاطی معماری نئوکلاسیک ک و آرت دکو	۱۳۲۳- ۱۳۲۴ ش.ه	کلیسای ارتدوکس (نیکلای مقدس)	دوره پهلوی دوم (۱۳۵ -۷ ۱۳۲ ۰۵۰ ش
		معماری ایرانی اسلامی	۱۳۲۴ ش.ه	مسجد امین الدوله	مطابق ق با ۱۹۸ -۰ ۱۹۴ ۰میلادی
		معماری مدرن	۱۳۲۸ ش.ه	کارخانه سیمان تهران	

					
--	---	--	--	--	--

روابط ازبکستان و روسیه

از دیرباز آسیای مرکزی یکی از مراکز مهم فرهنگ و تمدن بشری به شمار می آمده است و ویژگی مهم آن به هم تنیدگی اقوام، مذاهب و ملیت های گوناگون بوده است. در این منطقه شهرنشینی و تمدن در کنار چادرنشینی و صحراگردی وجود داشته و بر یکدیگر اثر گذارده اند. سلطه روس ها بر منطقه زمانی رخ داد که این منطقه دوران افول فرهنگی را می گذراند. این سلطه، بخصوص در دوران هفتاد ساله اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، تأثیری انکارناپذیر بر فرهنگ و هنر این منطقه گذارد. فرهنگ و هنر مرتبط با دین، از خوشنویسی گرفته تا معماری مساجد و مدرسه ها، در این دوره آسیب جدی دید و برخی ژانرهای هنری آن به کلی از میان رفت. تغییر خط رسمی از عربی به سیریلیک در دهه ۱۹۳۰ م، باعث شد تا ارتباط مردم این منطقه با گذشته و هویت تاریخی آنان قطع شود. در دوره اتحاد شوروی، فرهنگ و هنر اروپایی نیز به منطقه وارد شد. جوانان منطقه برای فراگیری تئاتر، اپرا، باله، سینما و موسیقی کلاسیک غربی به مدارس و هنرکده های مسکو و سنت پترزبورگ اعزام شدند. اما کلیه فعالیت های فرهنگی، هنری و حتی علمی در اتحاد شوروی در خدمت مرام مارکسیسم^{۱۹} بود. فعالیت های فرهنگی و هنری از قبیل تئاتر و رمان و نیز پژوهش های علمی مانند فولکور و تاریخ نگاری به طور مستقیم از ایدئولوژی حکومت تأثیر می پذیرفتند و در بند آن بودند. چشم انداز معماری در آسیای مرکزی به طور مشخص در قرن بیستم تغییر کرد. در دوره امپراتوری روسیه، تأثیر معماری جدید بیشتر در شهرهای وسیع در ازبکستان و در سایر نقاط آسیای مرکزی محدود بود. ساخت و ساز جدید برای تقریباً یک دهه در آغاز جنگ جهانی اول و جنگ داخلی (۱۹۲۲-۱۹۱۸م) متوقف شد (Abazov, 2007:243). از زمان امپراتوری روسیه، ویژگی غالب مراکز شهری آسیای میانه، همزیستی مناطق به اصطلاح جدید شهر با برنامه ریزی سبک اروپایی، معماری و خیابان های گسترده و عریض شهری بود (Zamaniaghaiee & Soltanzadeh, 2017:4).

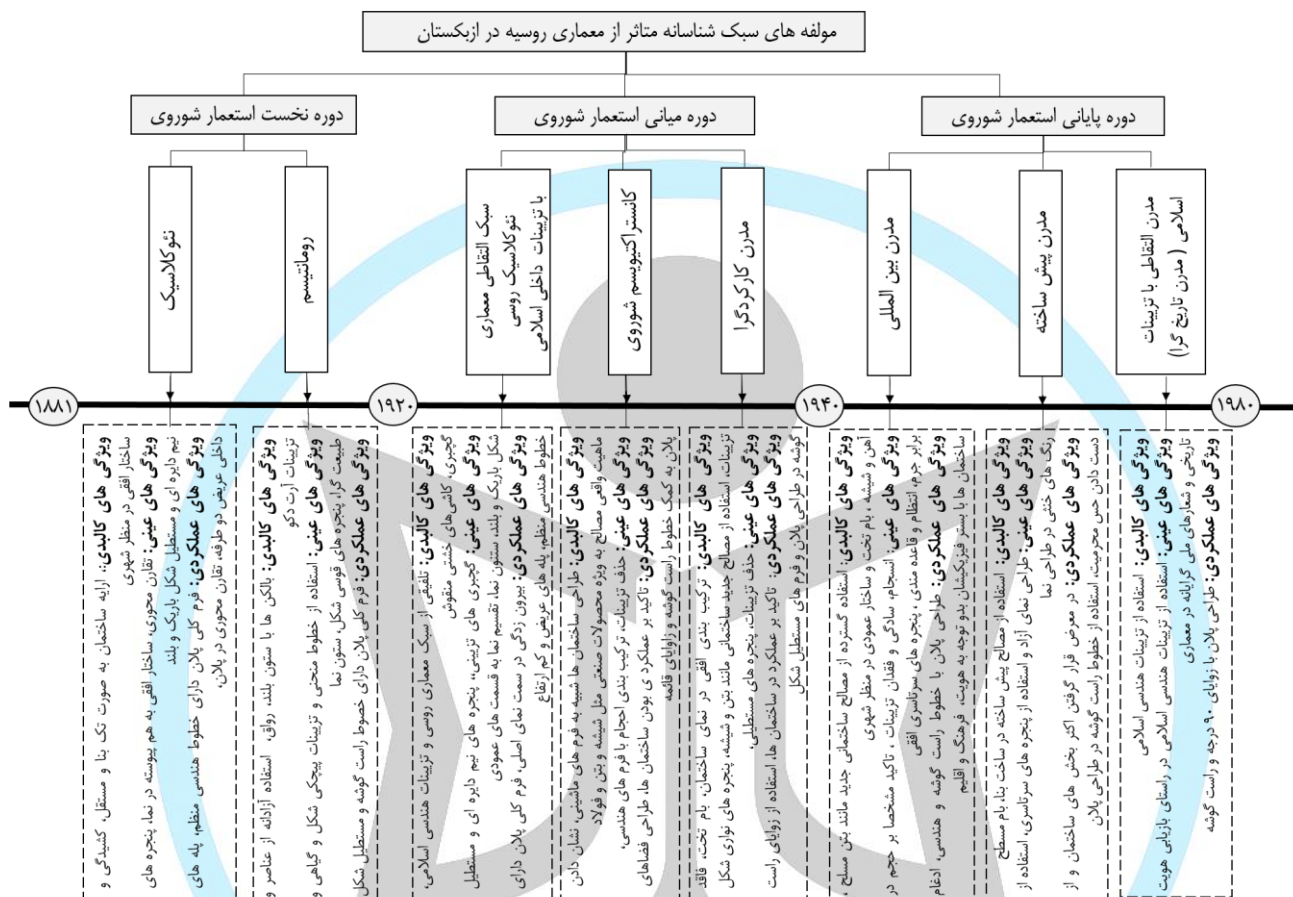
نمودار ۳. هم زمانی رویدادهای تاثیرگذار بر عرصه های سیاسی، اجتماعی، معماری و شهرسازی در روسیه و ازبکستان (ماخذ: نگارندگان)

گرایش های متأثر از معماری روسیه در ازبکستان در فاصله سال های ۱۹۸۰-۱۸۸۱ م

مقامات شوروی معتقد بودند که خیابان های باریک و زیگزاگ شهرها و شهرستان های آسیای مرکزی باید به مدل شوروی تبدیل شوند. معماران و مهندسان، مناظر مدرن را برای شهرهای جدید و قدیمی برنامه ریزی و ترسیم کردند. در این فرایند، بسیاری از خانه های مسکونی قدیمی و ساختمان های عمومی، به ویژه ساختمان های فرهنگی و مذهبی- مساجد، مدارس و مقابر (آرامگاه ها) را نابود کردند. اغلب، تمامی بخش ها و محله ها با بولدوزر صاف شدند تا راه های جدید برای ایجاد آپارتمان ها، کارخانه ها، مراکز ورزشی و هنری و مدارس به وجود آیند. این مدل ها به واسطه مفهوم صنعتی سازی و شهرنشینی شوروی هدایت می شد که به خصوص برای نوع جدیدی از حمل و نقل همراه با حجم عظیم خودروها در دهه ۱۹۳۰ م طراحی شده بود. همراه با این تغییر مهم، افزایش مراکز عمومی شهری جدید در شهر تاشکند و بسیاری شهرهای دیگر اتفاق افتاد در حالی که مراکز فرهنگی و سیاسی قدیمی (مانند بخارا^{۲۱} و سمرقند^{۲۲}) کاهش و رو به انحطاط رفت. برنامه ریزان شهری شوروی سعی داشتند که فقدان تنوع، رنگ و تخیلات معماری در مراکز جدید شهری را به کمک سرمایه گذاری های چشمگیر در زمینه کاشت درختان و بوته ها در مقیاس وسیع و ایجاد مناطق به اصطلاح سبز (پارک ها و زمین های بازی) بهبود بخشند (Abazov, 2007, 244). مقامات شوروی این تغییرات را در سه مرحله معرفی

کردند. مرحله اول با دوره ای از دهه ۱۸۸۱ تا ۱۹۲۰ م همراه است، دومین دوره از دهه ۱۹۲۰ تا ۱۹۴۰ و دوره سوم با سال های ۱۹۴۰ تا ۱۹۸۰. اولین سرمایه گذاری در مقیاس بزرگ در بخش ساخت و ساز بین اواسط دهه ۱۹۱۰ به وجود آمد، به طوری که بسیاری از ساختمان های عمومی و مسکونی به همراه کارخانه های متعدد و تاسیسات صنعتی در این دوره ساخته شدند. در بیشتر موارد، معماری آنها ترکیبی از معماری نئوکلاسیک و رومانتیسم شوروی را بازنمایی می کرد و گاهی اوقات با ترکیبات سنتی آسیای مرکزی در عنصر تزئینی داخلی و خارجی همراه بود. در دهه ۱۹۳۰، بسیاری از ساختمان های دولتی و فرهنگی به سبک مدرن کارکردگرا و یا کانستراکتیویسم شوروی به عنوان یک امضا در جای جای پایتخت ساخته شدند. نمونه هایی از آن دوره شامل کارخانه نساجی، ستاد آکادمی علوم ازبک در تاشکند؛ خانه دولت ازبکستان در تاشکند، و ساختمان های عظیم و برجسته در سبک التقاطی نئوکلاسیک روسی با تزئینات داخلی معماری اسلامی، با ستون های وزین و سنگین که گاهی اوقات با نمادهای شوروی و یا ملی منزوی ترین شده بودند، در کشورهای مرکزی آسیا ظاهر شدند. نمونه هایی از این جمله شامل تئاتر نوووی ازبک در تاشکند، در دهه های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰، بسیاری از مراکز صنعتی به طور قابل توجهی توسعه یافتند و تعداد زیادی از آپارتمان های سه، پنج و بعداً، شش و نه طبقه ساخته شدند تا مساله کمبود خانه را سریعاً حل کنند. این آپارتمان های محله های مسکونی بسیار بزرگی را به وجود آوردند. اکثر آنها از آجر قرمز ساخته شده و یا بعدها از بتن، بتن مسلح و پانل های بزرگ در سبک جامد و بی روح ساخته شدند (Castillo, 1997, 44) مردم محلی اغلب آنها را ترشفکی می نامیدند (پس از نام رهبر شوروی که ساختمان مسکن انبوه و ارزان را تبلیغ کرد) نمونه هایی از این دوره شامل هتل اینتوریست؛ گروه معماری میدان مرکزی تاشکند، هتل ازبکستان در تاشکند (Abazov, 2007: 246). بدین ترتیب شروع فرایند مدرنیزاسیون و توسعه روش های ساخت و ساز صنعتی در مقیاس کلان به شیوه شوروی از دهه ۱۹۶۰ م به صورت همه جانبه در دستور کار دولت قرار می گیرد و ساخت شهرک ها و فضاهای عمومی شهری به سبک مدرن بین المللی و مدرن پیش ساخته به طور چشمگیری افزایش می یابد (15: 2009،) Akhmedov در دهه ۱۹۷۰ م، برخی از معماران شروع به استفاده از گونه هایی از معماری مدرن متاخر متناسب با شرایط تاریخی، اقلیمی و یا اجتماعی منطقه کردند، در حالی که برخی بازگشت به گفتمان تاریخی معماری "معماری ملی گرا در فرم و صورت" را به طور رسمی در طول دوره استالین رواج دادند (Rujivacharakul, 2013, 215). با توجه به مطالب ذکر شده، نمودار ۴، دسته بندی مولفه های سبک شناسانه متأثر از معماری روسیه در ازبکستان را نشان می دهد. براساس نمودار ۴، نمونه بناهای منتخب برای بررسی ویژگی های معماری هریک از سبک های متأثر از معماری روسیه در ازبکستان، در جدول ۴۳ مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته شده اند.

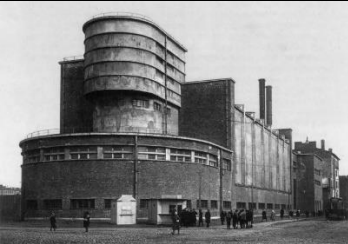
نمودار ۴. دسته بندی سبک های متأثر از معماری روسیه در ازبکستان در فاصله سال های (۱۸۸۱-۱۹۸۰ م) (ماخذ: نگارندگان)

جدول ۴. نمونه بناهای ساخته شده به سبک های متأثر از معماری روسیه در ازبکستان در فاصله سال های ۱۸۸۱-۱۹۸۰ م (ماخذ: نگارندگان)

ازبکستان					
دو	نام بنا	سال	سبک	تصویر	ویژگی های معماری
ره					

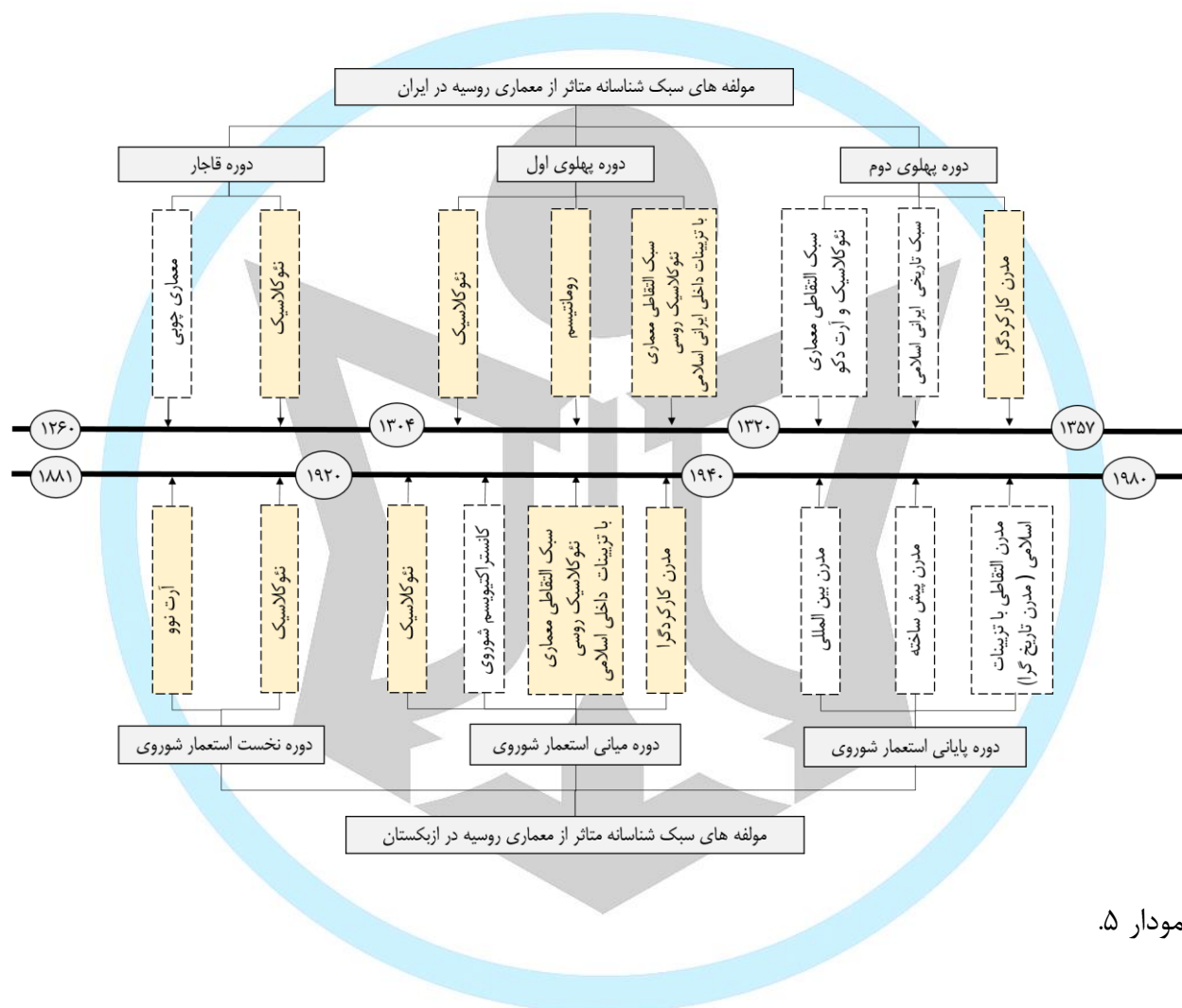
ویژگی های کالبدی: ارایه ساختمان به صورت تک بنا و مستقل، کشیدگی و ساختار افقی در منظر شهری		نئوکلاسیک	۱۸۸۸ م	ایستگاه راه آهن بخارا	دوره نخست استعمار شوروی (۱۹۲۰-۱۸۸۸ م مطابق ق با ۱۳۰۴-۱۲۶۵ ش)
ویژگی های عینی: ساختار افقی به هم پیوسته در نما، تقسیم نما به قسمت های عمودی و پنجره های نیم دایره ای					
ویژگی های عملکردی: فرم کلی پلان دارای خطوط مستقیم و مستطیلی شکل، تقارن محوری		آرت نوو			

ویژگی های کالبدی: بهره گیری از سبک نئوکلاسیک روسی با قوس های دایره ای شکل و تزیینات داخلی سنتی ازبکستان ویژگی های عینی: تقسیم نما به قسمت های عمودی، ستون نما ویژگی های عملکردی: بیرون زدگی در قسمت نمای اصلی، پلان دارای تقارن محوری و مستطیل شکل، پله های عریض و کم ارتفاع		سبک التقاطی معماری نئوکلاسیک ک روسی با تزیینات داخلی اسلامی	۱۹۳۶ م	تئاتر اپرا و باله نووی ازبک در تاشکند	
ویژگی های کالبدی: ساختار فرم ماشینی، تاکید بر تکنولوژی و نشان دادن ماهیت واقعی اشیا اجسام صنعتی مانند بتن ویژگی های عینی: حذف تزیینات، استفاده از شیشه و بتن به صورت اکسپوز ویژگی های عملکردی: پلان عملکرد گرا،		کانستراکت یویسم شوروی	۱۹۲۷ م	کارخانه نساجی تاشکند	

ویژگی های کالبدی: تولید انبوه مسکن ارزان در ارتفاع ۳ و ۵ طبقه با استفاده از آجر قرمز در تما، بام تخت ویژگی های عینی: حذف تزیینات، نمای ساده، پنجره های مستطیلی ویژگی های عملکردی: پلان مستطیل شکل و عملکردگرا، استفاده از خطوط مستقیم و راست گوشه در طراحی پلان		مدرن کارکردگرا	۱۹۳۹ م	آپارتمان های مسکونی ترشفکی	
ویژگی های کالبدی: تقسیم بندی های عمودی و افقی در نما ، ایجاد و قوس و فرورفتگی قسمتای میانی نما ویژگی های عینی: استفاده گسترده از بتن و شیشه، عدم استفاده از تزیینات ویژگی های عملکردی: ادغام ساختمان با بستر بدون توجه به		مدرن بین المللی	۱۹۷۴ م	هتل ازبکستان در تاشکند	

مار شورو ی ۱۹۸ -۰ ۱۹۴ ۰ میلاد ی مطابق ق با ۱۳۵ -۷ ۱۳۲					بستر، فرهنگ و اقلیم
مجتمع مسکونی N-1 در خیابان پروموماس ایا در تاشکند	۱۹۶۹ م	مدرن پیش ساخته		ویژگی های کالبدی: استفاده از بتن مسلح و پانل های بزرگ جامد و بی روح ویژگی های عینی: استفاده از پنجره های سرتاسری، استفاده از رنگ های خنثی و طیف خاکستری ویژگی های عملکردی: در معرض قرار گرفتن اکثر بخش های ساختمان و از دست دادن حس حریمیت	
موزه و فضای نمایشگاه لنین در تاشکند	۱۹۷۰ م	مدرن التقاطی با تزئینات اسلامی (مدرن تاریخ گرا)		ویژگی های کالبدی: استفاده از سازماندهی محوری و ترکیب بندی افقی همراه با تزئینات انتزاعی اسلامی ویژگی های عینی: استفاده از تزئینات هندسی اسلامی در نمای ساختمان در راستای دستیابی به معماری ملی گرا ویژگی های عملکردی: طراحی پلان با زوایای ۹۰ درجه و راست گوشه،	

تحلیل یافته ها

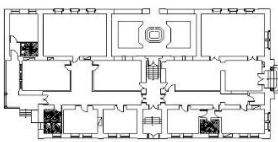
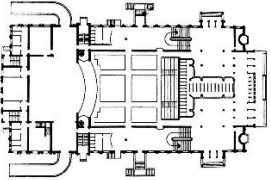

نمودار ۵.

جدول ۵.

ازبکستان			ایران		
دوره	نام بنا/سبک/ سال/تصویر/پلان	وجوه تفاوت مولفه های سبک شناسانه	وجوه شباهت مولفه های سبک شناسانه	نام بنا/سبک/ سال/تصویر/پلان	دوره قاجار (۱۳۰۰
دوره نخستین استه مار شورو ی) ۱۹۲۰ -۰ ۱۸۸۰ م ۱ مطابق ق با ۱۳۰۰ -۴ ۱۲۶۰	سبک نئوکلاسیک	مولفه های کالبدی:	مولفه های کالبدی:	سبک نئوکلاسیک	۴- ۱۲۶۰ ۵۰ ش مطابق ق با ۱۹۲۰ -۰ ۱۸۸۰ ۱ میلاد ی) دوره پهلوی
		مولفه های عملکردی:	مولفه های عملکردی:		
		مولفه های عینی:	مولفه های عینی:		

	سبک رومانتیسم	مولفه های کالبدی:	مولفه های کالبدی:	سبک آرت نوو
		مولفه های عملکردی:	مولفه های عملکردی:	
		مولفه های عینی:	مولفه های عینی:	
	سبک التقاطی معماری نئوکلاسیک روسی با تزیینات داخلی اسلامی	مولفه های کالبدی:	مولفه های کالبدی:	سبک التقاطی معماری نئوکلاسیک روسی با تزیینات داخلی اسلامی
		مولفه های عملکردی:	مولفه های عملکردی:	
		مولفه های عینی:	مولفه های عینی:	
	 	مولفه دوره میانی عملکردی: استع	مولفه های عملکردی:	
		مولفه های عینی:	مولفه های عینی:	
		مولفه های عینی:	مولفه های عینی:	

سبک مدرن کارکردگرا	مولفه های کالبدی:	مولفه های کالبدی:	سبک مدرن کارکردگرا
	مولفه های عملکردی:	مولفه های عملکردی:	
	مولفه های عینی:	مولفه های عینی:	

منابع

- اعتصام، ایرج. (۱۳۷۴). بررسی معماری و شهرسازی معاصر ایران با اروپا، مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ارگ بم. تهران: سازمان میراث فرهنگی.
- اعتمادالسلطنه، محمدحسن خان. (۱۳۶۷). تاریخ منتظم ناصری، به کوشش محمدابراهیم رضوانی. تهران: دنیای کتاب.
- افشار، میرزا مصطفی و مستوفی انصاری، حاجی میرزا مسعود. (۱۳۴۹). سفرنامه خسرومیرزا به پترزبورگ و تاریخ زندگانی عباس میرزا نایب السلطنه، به کوشش محد گلبن. تهران: چاپخانه اتحاد.